

Politikai
röpiratok.

81.

AZ ÚJ MEGYE.

ÉSZREVÉTELEK

TISZA KÁLMÁN MINISTERELELNÖK ÉS BELÜGYÉR

„KÖZIGAZGATÁSI BIZOTTSÁG“

CZIMŰ

TÖRVÉNYJAVASLATÁRA.

IRTA

SZEDERKÉNYI NÁNDOR.

BUDAPEST, 1875.

AIGNER LAJOS BIZOMÁNYÁBAN.

61672 00765094

AZ ÚJ MEGYE

ÉSZREVÉTELEK

TISZA KÁLMÁN MINISZTERELNÖK ÉS BELÜGYR

..KÖNYVTÁRSÁGI BIZOTTSÁG

CSIKI

TÖRVÉNYELVÁLLATÁRA

DE BALLAGI GÉZA.

BUDAPEST. 1875.

Budapest, 1875. Nyomatott Kocsi Sándornál, ország-ut 39. sz.

E L Ő S Z Ó.

1867 óta nagyobb fontosságú s végzetesebb irányu törvényjavaslat nem került a képviselőház elébe, mint az, melyet a f. év nov. 5-én tartott ülésben „közigazgatási bizottság“ czim alatt nyújtott be Tisza Kálmán miniszterelnök s belügyminiszter ur.

A 89 szakaszból álló törvényjavaslat, ma már a képviselőház bizottságának tárgyalása alatt van, s valószínű, hogy e bizottsági tárgyalás befejeztével, rohamosan fog ez a képviselőház előtt is letárgyaltatni, úgy hogy a közvéleménynek ideje sem fog maradni arra, hogy kellő tudomást vegyen a már letárgyalt törvényjavaslat nagy fontosságáról.

Eltelkintve attól, hogy e törvényjavaslat fennálló közigazgatási rendszerünknek egész megváltoztatását czélozza, s az egész intézményt, mely mindössze is 5 évvel ezelőtt módosított lényegében átídomítja, főleg azért fontos, mert százados megyei önkormányzati intézményünk gyökerének kivágására méretik ebben súlyos csapás, mely talál s dönt.

Mindenesetre illetékes kérdés az: hogy midőn fennálló megyei intézményünknek ily kiküszöbölése czéloztatik, s az önkormányzat ekkénti megszüntetése helyezettik kilátásba, miért nem engedtetik idő arra, hogy a közvélemény e tekintetben mégis tájékozhatná magát, s az önkormányzat elve s jogánál fogva, legalább végkimulása perczeiben, észrevételeit tehetné meg. Azért nem engedtetik erre tér és idő: mert a

haldokló végfelkiáltása valószínű, hogy kellemetlen intermezzót idézhetne elő, ama alkotások tömkelegében, hol csak egy vezérirányt találunk mi, minden szálát összpontosítani a miniszterelnök kezébe.

A „közigazgatási bizottság“ tervezete főleg a jó, gyors, biztos és egyöntetű közigazgatás czéljával indokolja születési létjogát, ebből indul ki, s e végre nyujtódzkodik 89 szakaszszá, hogy eltemesse benne a megyét, s mindazt, a mi a százados municipálitás alkatelemei voltak.

Miután a jó, gyors, biztos, egyöntetű közigazgatás megteremtése vala az ürügy, hogy e törvényjavaslat napvilágot lásson, — természetesen, első kérdés az, hogy hát a jó, gyors, biztos, egyöntetű közigazgatás, ez uton elérve leszen-e, melyért feloldoztatik a meglevő önkormányzati intézmény.

E kérdés megvilágítására irtam, amint rövid időből kitélt, néhány cikket az „Egyetértés és Magyarujtságba“; s miután nagyon kívánatos az, hogy a közönség tájékozza magát eme nagyfontosságú s végzetes törvényjavaslatról, bírálatomat ez uton is, közrebocsátom. hogy lássa és értse meg az ország mit készülnek felette végezni.

Az idő rövid. Gondolják az ország, talán néma intése is elegendő lenne, hogy ez áldástalan törvényjavaslat — ne emelkedjék törvényté. —

Alig van erre remény. A ki ösmeri ama pressiót, mely a kormányelnök kezében van, s melylyel némaságra képes kárhozottatni annyi képviselőt pártja körében. — ez lemondott a reményről. De azért — nekünk kötelességünk cselekedni, mert az ország szunyadó nemtőjének felébresztésére s a ferdeségek illusztrálására megtenni mindent, ami erőnkben kitelik. — hazafiui kötelesség.

I.

Az már a mi végzetünk, hogy minden 5—6 év uj provisoriummal ajándékozzon meg bennünket, legyen absolut vagy alkotmányos időszak napirenden. 48 óta, minden 5—6 év uj provisoriumot teremtett. 1849-től 1855-ig a rémuralom, 1855-től 1860-ig a rendszerezett absolutismus, 1861-től 1867-ig a Schmerling-provisorium, 1867-től 1871-ig alkotmányos provisorium, 1871-től máig a virilis megyék, mától veszi kezdetét ismét egy uj megyei provisorium, előreláthatólag ismét 5—6 évig, ha csak a képviselőház Tisza Kálmán uj megyéinek meg nem adja a halálos döfést, s valami okosabbat nem gondol.

S miután e fatumszerű sorsát hazánk eddig sem kerülhette el, s valószínű, hogy most sem kerüli el, hogy egy ujjabb áldástalan provisorium kísérletének küszöbére taszítassék, barmit mondjunk is — ez oknál fogva nem volt szándékom az uj intézmény tervezete birálatába bocsátkozni, midőn egy bereghmegyei barátomtól érkezett levél megváltoztatta szándékomat. A levél egyes pontjai így hangzanak : „Az tagadhatlan, hogy Tisza ez uj tervezete hasonlít azon ebédhez, melylyel ha jól emlékszem a mult évben tractálta meg ugyan ő az akkori jobb-oldalt. Az egyes ételeket egy tálba töltögetve adta fel az asztalra — az adoma szerint. Külön-külön minden ételnem jó volt, egy tálba töltögetve, élvezhetlenné lett. Ilyen az uj közigazgatási bizottság tervezete. Egyes helyes eszmék, tervezetek, jók. A „közigazgatási bizottság“ nagy táljába összeöntögetve, élvezhetlenné lett. Még is látok benne — folytatja a levél — egy

jó irányt, legalább így tételezem fel Tiszáról, s ez az, hogy ő minden közigazgatási ágat egy tálba adván fel, helytelenül összekavarva, — czélja az lehet, hogy a közigazgatási bizottságba decentralisálván azon „nyulj hozzám virágokat“ melyekre oly féltékenyek az autonómia ellenségei, megtörje az utat, hogy a rossz közigazgatási bizottság intézményéből, majd átplántáltassék az, a valódi megyei önkormányzat kertjébe.“ stb.

Ugy sejttem, hogy e vélemény más főkben is megfogamzott már, lehet, hogy vannak sokan, a kik teljes jóhisszemmel, mások desperatióból kultiválják is. Ily fajta vélemény atmospherájában vert gyökeret nálunk 1867 óta, amaz akkorában teremtett intézmény is. „Jó lesz ebből“ — mondák, csak kezdjük meg, — a végét ma siratja már egy ország.

Sokan mondják azt, hogy ki hihetné el, hogy Tisza Kálmán az önkormányzat barátja, épen az önkormányzatnak ásná sirját ez új intézménnyel? Tisza Kálmánról, ki az önkormányzat barátja, azt hiszik, hogy hátulsó ajtón fogja majd ez intézmény útján megteremtteni a valódi önkormányzatot. Ez is olyan csalódássá fogja magát kinőni, mint a milyen volt az, mely az 1867-es institutióból várta az ország függetlenségének létrejöttét.

Én megengedem, a vesék vizsgálatára erőm nincs, hogy Tisza Kálmán barátja még mindig az önkormányzatnak; — hanem akkor ő maga sem tudja, hogy tervezett közigazgatási bizottságával sirtásott az önkormányzatnak, melybe eltemettetni fog, ha életbe lép 4—5 év alatt. Hiszen, ha e tervezetet, mint önkormányzati intézményt fogadjuk el, életbelépésének első évében, nem lesz ember az országban, ki el nem ítéli az önkormányzatot. Isten óvjon attól, hogy e tervezetet, mint önkormányzati institutiót tekintsük, az önkormányzat elve szentnevében tiltakozunk azon felfogás ellen, hogy ez intézmény önkormányzati institutió volna. Nem az, s vissza-

utasítjuk a centralisták azon ravasz számításával tett ráfogásait, hogy ez „önkormányzati institutió“, még pedig a magyar megyei önkormányzat szelleme értelmében, mint ezt az „indokolás“ is magyarázza: nem egyéb ez, mint egy igen ferde intézmény, melyet mindenki oda magyarázhat, hogy az önkormányzat kompromittálására van számítva, s arra, hogy ennek háttán s romjain felépítsék a helyzet kényszerűsége folytán is a centralizált kormányzatot.

És hogy a dolog úgy áll, hogy ez intézmény, úgy a mint tervezve van egy képtelenség s így, ha csakugyan, mint önkormányzati institutiót fogadnók el, ez az önkormányzat kompromittálására szolgálna kizárólag, ezt egyszerre belátja mindenki, ki a közigazgatási végrehajtás menetét ismeri.

Soraim irásánál nem vezetí tollamat semmiféle pártte-kintet, vagy ebből folyó érdek. Tisztán s kizárólag a közigazgatás érdeke szempontjából fogom a tervezetet bírálni. Elvi vitát az önkormányzat s a centralisatio illusztrálására fölöslegesnek tartok, önkormányzati elveink ismeretesek, több ízben elmondottuk már ezt, s az örökös ismétlés csak unalmassá válnék.

De midőn fenebb tiltakoztunk az ellen, hogy Tisza intézményére az „önkormányzati“ bélyeget nyomhassa valaki, ezzel kifejezést adtunk annak, hogy a tervezetet egy közigazgatási intézmény tervezetének tartjuk, mely ha jelleget visel magán, az nem egyéb, mint egy átmeneti jelleg a centralisatióra. És itt igazsága van Mocsáry Lajosnak, hogy jobb volna, ha ily átmeneti kinzás helyett, egyszerre behoznák a Bach-rendszer institutióit, midőn ugyis minden lépés oda vezet.

Nagyon természetes, hogy minden intézmény célja a közigazgatás gyors és biztos intézése lévén s felteszük, hogy a közigazgatási bizottság tervezőjét is e cél ve-

zélte, e czél szempontjából vesszük bírálat alá az új „közigazgatási bizottságot“ is s kérjük, vajjon a közigazgatás gyors és biztos intézése, el lesz-e érve ez új institutióval?

Válaszunk az: hogy éppen nem. Ezt fogjuk beigazolni, még pedig gyakorlatilag, mert az elméleti okoskodások igen sokféleképen magyarázhatók.

Közbevetőleg reflectálni akarunk Tisza Kálmánnak az indokolásban a kinevezés és választás felett röviden érintett párhuzamára, melyben előnyt látszik adni a kinevezésnek bizonyos feltételekkel.

Macchiavelli az intézmények s az emberi természet titkainak bámulatot keltő ismerője a kinevezés és választás e lett Titus Livius című művében következőleg elmélkedik: „Azonban a bölcseséget és az állhatatosságot illetőleg azt mondom, hogy a nép bölcsőbb állandóbb és helyesebb itélettel bír, mint a fejedelem... Látjuk a tisztviselők választásában, hogy sokkal jobb választást tesz, mint akármely fejedelem.... elég legyen ennek bizonyítására a római népre utalni, mely annyi századon át annyi consul és tribun választásokon alig számitott négyet, mit meg kellett bánnia.“

Hazánkban pedig mi utalhatunk a bűnügyi statistikára, hogy vajjon talál-e ott 52 vármegyéből az elmúlt időkben becstelenítő büntetésre ítélt választott alispánt. Tóth Vilmos volt belügyér őszintén bevallotta, hogy minisztersége egész ideje alatt nem volt baja becstelenítő bünténnyel vádolt alispánnyal. Csak tekintsünk hátra néhány évvel, s látjuk, hogy a kinevezett magas hivatalnokok köréből mennyi, sőt miniszterek is szerepeltek becstelenítő büntények ügyében a törvényszékek előtt

Minden intézménynél pedig első és fő az: hogy biztosítsa a tiszta kezét.

II.

A közigazgatás ügymenetének természetével nem épen ismerős az, a ki ily intézményt állít elő, mint a közigazgatási bizottság, az ügymenet gyors és biztos vezetése szempontjából. Hogy pedig oly heterogen elemek conglomeratuma, mint a hogy el-sorolva van, képezhetné a közigazgatás gyupontját egy területen, nevezzük azt megyének, vagy Bezirknek, ezt még az elmélet sem engedi meg, a gyakorlat pedig ki neveti. Nem hiszem, hogy volt olyan, a ki végig olvasva a közigazgatási bizottság tervezett tagjait, ne mosolygott volna felette, — midőn olvasta például, hogy Hódmező-Vásárhelyen, Szegeden vagy Árvamegyében a posta-és távirda igazgatóság delegált tagja, az adófelügyelő, tanfelügyelő s a többi hivatalnok bizottsági tag, a kik több törvényhatóság közigazgatási bizottságának tagjai, az utasítás szerint, hogy fognak utazni ide-oda a havi gyűlésekre, és a posta- s távirda igazgatóság delegáltja miért? miután ott, hol posta- s távirda van, csak kezelési kérdés merülhet fel, s hol posta s távirda felállításáról van szó, ott az előleges munkálatokhoz, szava sincs, — a végengedélyezés pedig, ugyis, az illető minister joga. Kíváncsiak vagyunk reá, hogy a posta- s távirda-igazgatóság miként fogja ellátni delegáltakkal valamennyi közigazgatási bizottságot, s honnan veszi azokat? Nem tudom hány megye és királyi város fog maradni. Vegyük, lesz vagy 60. Mindenikben közigazgatási bizottság, s ezek minde-nyikéhez, egy igazgatósági delegált, összesen tehát 60-ra lesz szükség. Az igazgatóság köréből ez nem küldethetik ki, mert ott minden hivatalnokra szükség van. Legfelebb is, a szókhelyeken lakó posta vagy távirda kezelőket bizhatja meg a képviseltetéssel, kik minden hó első napjaiban, esetleg 10—14 napon át, míg a bizottság ülés tart hivatalaik betöltésére szintén segédet fognak majd nyerni; mert egy posta hivatalnok vagy expeditor, mint tudjuk, egy órára sem hagyhatja oda hivatalát. Hogy a posta- vagy távirda-expeditor a közigazgatás magas érdekeinek méltó vezetője leend-e majd;

vagy ha ez nem fogadtatik el, hanem napidijas küldött lesz a képviselő, — miképen éretik el a takarékoság, semmiért vagy 60 tagot éven át napidijazni, — ezt magyarázza meg Tisza Kálmán: mi egy oly képtelenséget találunk benne, melynek párját a világ még nem látta. Vagy e 60 tagot napidij nélkül küldik ki a laikusok köréből? Igazán érdekes jelenetre lesz kilátásunk.

Mielőtt tovább mennénk, meg kell jegyeznünk, hogy e közigazgatási bizottság előtt havonként megforduló ügyek száma százakra fog menni. Lesz oly hónap, midőn maga a növelési engedélyért beadott folyamodványok egy pár százra fognak menni. Ezt tudják azok, kik ismerik a megyékben előforduló ügyek számát. Egy hajszálnyit sem nagyitunk, ha tetszik statistice kimutatjuk már most előre, hogy havonkint a közigazgatási bizottság előtt megforduló ügyek mennyisége a legkevesebb 200, a legtöbb 5 — 600 leend. Ezek elintézése havonként legkevesebb két hetet, — nagyon szűken mérjük — sőt az egész hónapot igénybe fogja venni, (egy közép nagyságu megyében a kivételes növelésért, s a katonai elbocsátásért beadott folyamodványok 7 — 8 százra mennek, Heves megyében például majd ezerre megy; s ennek tárgyalása, mind a bizottság előtt fog folyni, hogy vagy ezer ügy tárgyalassék először az alispán előtt, azután a bizottság előtt s végre a honvédelmi miniszter előtt. — Ez lesz aztán az isteni comédia.)

Tehát, e bizottsági ülések havonkint legkevesebb két hetet fognak igénybe venni.

A tervezet, a megyében székelő minden hivatalfőnököt, tagjává nevezi ez intézménynek. Árvaszék elnöke (kinek hivatása az árvaszékben elnökölni, hol jóformán naponként tartatnak ülések) királyi adófelügyelő (kinek nagy teendői szigoruan igénybe vesznek minden perczet) királyi ügyész, (ki a fenyítő ülésekben tartozik lenni) tanfelügyelő stb. ugyan, hogy fognak részt venni a közigazgatási ülésekben havonkint, hol az indoko-

lás szerint, a közigazgatás menetének ellenőrzését s vezetését kellene teljesíteniök? E feladat mellett, a kinevezett főbb hivatalnokok, otthon a magok hivatalában, okvetlenül helyettesítőt fognak igénybe venni. Vagy ha dolguk van saját hivataluk körében, akkor fel vannak mentve a résztvételtől? De mindig dolguk van ám, s ekkor mit figurál nevük a közigazgatási bizottság tagjai között, ha a feladat betöltésére hivataluk inkompatibilis. Vagy nincs dolguk ezen hivatalfőnököknek, s van idejük havonként két hetet tölteni a közigazgatási bizottság üléseiben? Szép hivatal lehet az, hol ennek főnöke két hetet elpipázhat munka nélkül, havonként. Olyan nincs. És így olyan árvaszéki elnök, királyi ügyész, adófelügyelő, építészeti hivatalnok stb. sincs, a ki ama magas (!) feladatnak, hogy a közigazgatást vezesse a közigazgatási bizottság havi üléseiben, — megfelelhessen. A tervező aligha látott hivatali működést, midőn a heterogen elemeket, egy intéző fővé akarja eskamatirozni, a közigazgatási bizottság képében, úgy a mint azt a dolog természetete sem engedheti. De micsoda gondolat is az: hogy a távirda igazgató, a tanfelügyelő, az építész, főorvos, királyi ügyész stb., egy csoportban fogják képezni a közigazgatás vezérlo fejét, s egy kalapba gyurva, egy főt képeznek, melynek agyvelejét úgy nevezik, hogy közigazgatás. A tervező kétségkívül így gondolkodik: miután például a ház fedől is áll gerendákból, szarufákból, zsindelyből, léczből, s ezek összeillesztve képezik a házfedelet, ergo: főorvos, építész, ügyész, árvaszéki elnök, adófelügyelő stb. szintén egy tanácsba szoritva, fogják képezni a közigazgatás magas vezérletét.

Boldogult Széchenyinek volt jelszava: „ne cseréljük fel a szerepeket!“ Már, hogy az építész, orvos, távirdafőnök stb., ily szakférfiak hivatva lennének egy kerület közigazgatási vezérletére, és saját szakmakörüktől elvonva havonként például a közigazgatási felebezett perek elintézését is reájuk bizzuk — az nem lenne egyéb, mint a szerepek összezava-

rása, valóságos galimathias. A gerenda, zszindely, lécz stb., csak úgy leend háztetővé, ha az egyes ács keze, a részeket helyesen összeilleszti. A közigazgatás egyes szakaiból is csak úgy épülhet, az általános közigazgatás helyes fedélzete, ha annak általános vezetése, nem a végrehajtókra, hanem külön intézőre bizatik. Ugyan mit mondana Tisza Kálmán miniszterelnök ur, ha belügyminiszteriuma egyes szakköreinek főnökei t biznók meg a belügyminiszterium vezetésével olyan tanácsban, mint a melyet ő a megyékre tervez? Alkalmasint fejünket tapogatná meg, hogy nincs-e valami baj. Vagy például a miniszteriumhoz felebbezett ügyek elintézésére azt javasolnók, hogy az egyes osztályok főnökei külön tanácsban képezzék a felebbezési forumot, mely állana a vasuti főigazgató, az építészeti főigazgató, a fő kir. ügyész, az állami jószágok igazgatóságának főnökéből stb., egy szóval, minden szakközegből, mely csak a miniszteriumokban létezik, s ezek tanácsa intézné el, hogy például X katonakötelesnek megadható-e a nőülési engedély, Y felfolyamodónak adható-e adófizetési halasztás, vagy B felebbezésének az italmérés folytán felmerült panaszában, hely adható-e? Ugy gondolom, hogy józanul ilyesmit emlegetni sem lehet. Ugyanez áll len a megyékben, az ehhez hasonló tervezetre.

III.

A Schmerling-provisorum idejében volt olyanféle szervezet, mint a melyenről most Tisza Kálmán belügyminister gondolkodik. Ezt nevezték tiszti gyűlésnek. Havonkiut össze-hivattak a tiszttviselők, s intézték a közigazgatási ügyeket — a főispán elnöklete alatt. E tiszti gyűlés most valamivel megbővitve kelt ki hamvaiból, a közigazgatási bizottság képében, s annyiban szabályozva, hogy itt megjelöltetnek a hivatalt viselők, kik a tiszti gyűlést képezik.

Ezen bővítés folytán, a közigazgatási bizottságban jelen van

még a 11 állami és megyei hivatalnokon kívül 10 bizottsági tag. Tehát a többséget még is a hivatalt viselő végrehajtó főnökök képezik, kiknek mindannyia szakközeg. Hát arrangirozzunk most mindjárt egy havi ülést. Elnöklő főispán megnyitja az ülést, s kéri a szakközégeket hivatalos jelentéseik előterjesztésére. Például az adófelügyelő előadja a magáét. Miután minden bizottsági tag megteheti a maga észrevételeit, a távirda főnök tisztelettel előterjeszti, hogy az adófelügyelő eljárása ellen ő minden oldalról csak panaszt hall, s e tekintetben intézkedést kíván. (No megállj, gondolja magában az adófelügyelő, majd reád is jó a sor.) Csakugyan jön a pósta- s távirda főnök, ki szintén előadja jelentését, hogy az ő szakma körében nincs semmi baj. Az adófelügyelő jogával él, s megteszi észrevételeit, hogy a pósta hivatalnokok goromba bánásmódja, a levélhordók rendtelensége miatt, minden oldalról panaszt hall, kéri e tekintetben az intézkedést.

Az olvasó valószínűleg mosolyog a felett, a mit most itt írok. De ne mosolyogjon, mindez nem történik így, mert egyik hivatalnok sem szokott a másikra panaszkodni, a kölesönös béke okáért. Hanem hát ha 11 hivatalnok tag nem mer tenni észrevételeket, ott van a 10 független bizottsági tag, majd megteszik azok a kritikát. Benne van például X. tag, a ki szigorú birálatot szokott tartani a közigazgatás egyes ágainak menete felett. Természetesen görbe szemmel is néz reá a jelenlevő 11 hivatalnok tagtárs, s lesik az alkalmat, hogy a szigorú kritikára visszaadják a tromfot. Épen itt az alkalom. X ur tegnap nem volt jelen az ülésen, s ma kérdőre vonatván, kijelenti, hogy nem volt jelen azért, mert feleségének babája született, s ezt törvényes oknak tekinti az elmaradhatásra. De nem oda Buda, mondja a tanfelügyelő: hol a hiteles bizonyítvány a bábától — miután e tekintetben, a javaslat szerint előírt s mentőségül előmutatható „hiteles okmányt“ csak ez adhat. Nincs. Elmarasztaltatik 20 frt bírságban. X ur pedig fogja a

kalapját, s isten hozzádot mond a bizottságnak, „se inaem se gallérom“ — dörmögve magában. Ezt az alkalmatlan elementumot ugyan kifüstöltük — sugják egymásnak az államépítési hivatalnok, a távirtda főnök, az adófelügyelő stb.

Hanem folytassuk a megkezdett havi ülést. A 11 szakközeg, a törvény szerint, egymásután előterjesztik havi részletes jelentéseiket. Mire a 11 tag bevégezte, épen 3 nap telt el. Ha tetszik a közigazgatás általános ügyeinek megvitatására, adhatunk 2 napot. Tartok tőle, hogy néha ez is kevés leszen. Ennek bevégeztével a főispán előadja az érkezett miniszteri rendeleteket. Esetleg ezek tárgyalása is igénybe vesz 2 napot. Most jön az alispán a maga actáival. A szögletben van vagy száz darab, mi egy hó alatt összegyűlt. Ezek, fellebbezések, melyek közül néha csak egy acta-csomag felolvasása, egy napot vesz igénybe. Katonai szabadságolás, elszállásolás, s nőülési ügyek stb. Azután jön a főorvos a maga actáival a tanfelügyelő az iskolai ügyek csomagaival, az építészeti hivatalnok a közmunka ügygyel, melynek tárgyalása néha napokat veend igénybe. Tessék elvégezni egy hét alatt. Hát az adóügyi felebbezések, s egyéb ágakban érkezett acták elintézése. Mikorra vége az ülésnek, a hónap is vége felé jár, s jön az új hónap. De ez alatt az adófelügyelő, a tiszti s kir. ügyész, árvaszéki elnök, alispán építészeti hivatalnok stb. dolgát ki végezte otthon? A hónapból a mi egy pár nap fenmarad, az szükséges ismét arra, hogy az egyes szakközegek főnökei a jövő hónapra elkészíthessék ismét részletes jelentéseiket azon hónapról, melynek napjait ők, a közigazgatás mi a gas vezetésével töltötték el.

És itt per tangentem nem mulaszthatom el megtenni észrevételeimet a tervezet 35. és 36. §-aira, hogy közigazgatásunk bajaira mindjárt reá mutathassak. E szakaszok szerint a kivételes nőülési engedély, s a katonai elbocsátások ügye is meg fog fordulni a bizottság előtt. Kár volt, hogy a tervező nem tanulmányozta ez ügyek természetét, akkor kétségkívül e

halmazt nem utasította volna felesleges dolgot szaporítani a bizottsághoz, csak azért, hogy a meddő munka, s a drága idő pazaroltassék — midőn utoljára is a miniszter határoz benne. A honvédelmi miniszteriumnál egy óriási osztály végzi az ügyeket. Mi itt az eljárás most s mi lesz a tervezet szerint? A nőülési engedélynek, épen úgy mint az elbocsátásnak, megvan a maga szabálya. Az alispán, a kellőleg felszerelt folyamodványt, véleményével felterjeszti a miniszterhez, ki véglegesen határoz. Az elbocsátásoknál az alispán előbb írásban tárgyal a megyében létező katonai parancsnoksággal, s az ügyet úgy a katonai parancsnokság, mint saját véleményével terjeszti fel. Jövőre úgy lenne, hogy az alispán az így felszerelt folyamodványokat a bizottsághoz tenné át, s ennek véleménye terjesztetnék fel a miniszterhez végleges határozat hozattal végett. Mit nyertünk ezzel? hogy az ügy, amely gyorsabban folyt az alispán kezében, a bizottság idejét is igénybe vegye, 1 iv papir helyett 2 ivet fogyasszon, s utoljára is a miniszter határoz benne, hogy annak például, a ki beigazolja, hogy 19 éves, birtoka van, s házában nincs munkaképes nőszemély, anya vagy testvér, — megadatik a nőülési engedély. Gondolkodjunk felette egy kissé, hogy nem jobb lenne-e e halmaz munkát itt a megyében rövid uton elvégeztetni, ezzel a közigazgatást megkímélni a haszontalan időpazarlástól, a honvédelmi miniszteriumnál pedig ez uton megtakarítani vagy 20 ezer frtot.

Ott hagytuk el a havi ülést, hogy a hónapból alig maradt fen pár nap szabad idő. És ez így megy havonként, mondhatni, hogy a közigazgatási bizottság állandó üléseket tart. A bizottság hivatalt viselő tagjairól már szözlottam, most a független tagokon van a sor. Van e arra eset ma az országban, hogy 10 ember egész éven át arra áldozza magát s idejét, hogy egész hónapon át a közigazgatási bizottság üléseinek szentelje, még pedig úgy, hogy csak rendkívüli kivételes esetekben maradhat távol, akkor is úgy, hogy bizonyítványt mutasson föl maga

mentségére. Ugyan kérem a t. miniszter urat, vajjon ha magasabb hivatalnok a nem jó a hivatalba, vajjon bizonyítványt kér-e tőle, midőn szava is elég hitelességű? és egy független polgártól, ki kész idejét ennyire, a hogyan azt sehol igénybe nem veszik, a közügynek szentelni, azt kívánja, hogyha például gyermeke született s meg nem jelent az ülésen, bábától hozzon bizonyítványt. Satyra ez az egész tervezet. Azt hiszi a tervező, hogyha nincs a polgároknak az ilyesekre áldozatkészség, bottal bele lehet azt verni. És itt alkalmat veszünk magunknak, hogy egy pár szót szóljunk a polgárok érdekeltségének csökkenéséről a közügyekhez.

Uton-utfélen hangzik fel a panasz, hogy nincs a polgároknak áldozatkészség s érdekeltség a közügyekhez. Valóban úgy van. Vajjon mi lehet ennek oka? Ott keressétek az intézményekben az okot. A közügyekhez való érdekeltség azért hal ki a polgároknak, mert nincs intézmény, melynek útján kifejthesse, azaz nincs önkormányzat. Épen az, ami panasz tárgyául szerepel, kriterionja annak: hogy nálunk nincs önkormányzat, azok a mostani megyék, s közgyűlései, az önkormányzatnak csak árnyképei, melyben a kormány munkát s foglalkozást igénylő polgári szellem, igen helyesen, nem fecsérelné el drága idejét ott, hol sem magának sem a hazának hasznót nem tehet. Azért nincs érdekeltség, mert nincs tér hozzá. Tessék tért adni az érdekeltségnek, s a dolog természeténél fogva lesz érdekeltség. Adjátok a polgárok sorsát önkezeibe, s gondoskodni fog magáról. Hiszen ha a kultur-állam elvont ideája mindent absorbeál, s nem hagy egyebet a polgároknál, mint a fizetés gondját, akkor hol s miképen érvényesíthesse saját sorsa felett érdekeltségét, kivált midőn minden lépten-nyomon mindent „a miniszteri rendeletek” irnak elő. Nincs érdekeltség, mert nincs módja hozzá hol érdekelje magát a polgár. A kinek a lábait összekötözik, nevetseges attól azt kívánni, hogy táncoljon.

És ezzel körülbelől meg lesz válaszolva azon előrelátható közöny s részvétlenség kérdésére is, mely a közigazgatási bizottságot fogja kísérni utjában. Ugyan miért legyen kedve egy polgárnak idejét, s talán egyéb mulatságát feláldozni a közigazgatási bizottság kedvéért, hol a képtelenség az időt s munkát meddón emésztő tehetetlenséggel van párosulva.

Hogy a közigazgatási bizottság ismert tervezetében képtelenség, már említettük, s általános megjegyzéseinkkel illusztráltuk is.

Hát nem képtelenség az, hogy azok, a kik ellenőrzendők, képezik az ellenőrséget többséggel; s a kiket vezetni s vezérelni kell, azok vannak utalva a közigazgatás általános vezetésére. A magyar megyei szervezet szerint az alispán, mint a közigazgatási végrehajtó közegek feje s főnöke a megyében, felelős a végrehajtásért a megye egyetemének. Itt volt kit s kinek felelősségre vonni. Tíz tervezete szerint minden közigazgatási ág feje külön felelős, s kinek? egymásnak a közigazgatási bizottságban, s ama 10 független tagnak, kiket a másik 11 tag többséggel már is erkölcsi uralma alá vett, s mely állapotban, valamint a felelősség a megye közigazgatásáért illusoriussá lett, ugy a vezérlés is, — Unsinn. Vagy a távirtd főnök fog utasításokat előírni az adóvégrehajtónak, s ez a tiszti ügyésznek és alispánnak, vagy együtt egymásnak?

A mi a tehetetlenséget illeti, még ez alakjában is ott lóg azon a járszalagon, — mely minden szakasz végén fityeg, hogy ezt-amazt miniszteri rendelet fogja körülírni, appellálni kell a miniszterhez, vagy utasításért a miniszterhez irandó fel. A Bach-rendszerben szintén tervezték már azt, hogy kerületenkint bizalmi férfiak tanácskozása ellenőrizze a közigazgatást. Ennek volt valami agyveleje; mert független elemekből óhajtották azt szervezni. A közigazgatási bizottság még bizalmi férfiak-gyülekezeté-

nek sem mondható, miután 21 tagjából 11 hivatalnok, s csak 10 a független elem, mely ha komolyan s lelkiismeretesen óhajtana teljesíteni kötelességét a közigazgatás vezetése s ellenőrzésében, minden lépten-nyomon tapasztalni fogja azok egyenjogu ellenkritikáját, s többségi fölényét, kiknek érdekében áll saját existenciájukért mindig s mindent szép színben s jó uton láttatni. Vagy ha mindezek daczára is, a független elem szigoruan folytatná eljárását, előállana egy gyönyörű harc, melyhez a gyelfek és gibellinek harca csak komédia volt, — mely harcban a döntő szerep ismét a kinevezettek főnöke t. i. a miniszter kezébe volna letéve.

IV.

A régi megyei rendszernek egyik fő dísze, a közigazgatási vezetés garanciája s őre, a megye végrehajtó közegeinek közvetlen feje az alispán, teljesen decomponáltatik ez új intézményben. Én nem tudom felfogni Tisza Kálmán intencióit, ha csak egyenesen e megyei dísz és kincsnek megsemmisítését nem célozza, hogy miért kellett az alispáni állás ekkénti degradálását terveznie, mely állás, megyei közigazgatásunk történetében kiérdemelte azon dicséretet, melyet Macchiavelli a római consulok választásáról mond, hogy alig van néhány eset századokon át, melyben a választást szánniok kellett volna az illetőknek.

Tisza Kálmán institutiója nem csak a megyét teszi szögre (mint elvével bánt el) hanem az alispánt megfosztja attól a mi volt, s teszi azzá, a mi az adófelügyelő, árvaszéki elnök, távirdafőnök stb., a lantás közeggé, mint ilyet beolvasztja a távirda főnökkel egyenjoguságba, a közigazgatási bizottságba, mely intéző, ellenőrző, első s másodfokban határozó fegyelmi bíróság, tulajdonképen mindazonáltal, egy képtelen testület, melynek feje a főispán.

A megyei intézmény szerint a közigazgatás intézése a megye egyeteme kezében van, a végrehajtás vezetése az alispánt illette s ezért felelős volt. Hol van a tervezetben a felelősség megfogható teste? Azon ellenőrzésben, melyet együttes ülésben a tiszti ügyész, az adófelügyelő ellen, ez viszont a többiek ellen s így tovább gyakorolni hivatva van. Aztán nem illúzió ez?

Azt mondja Tiszta Kálmán indokolása, hogy a fegyelmi s felelőzési hatóságot szintén módosította s a közigazgatási bizottság kezébe tette le, mert a megye kezében abnormissá lett az ügy, hogy a közgyűlésekben gyakran csak tisztviselők döntöttek tisztársuk vagy azok eljárása felett. A közigazgatási bizottság áll 11 hivatalos viselőből s 10 független tagból. — *Difficile satyram non scribere.* Hát itt ki dönt, nem a 11 többséget tevő hivatalnok? Mert az, hogy 6 állami, s 5 megyei hivatalnok — az mindegy. 11 hivatalnok áll szemben 10 független taggal. midőn fegyelmi vagy felelőzési ügyekben kell határozni. Legszebb az, hogy még önmaguk felett is bíraskodnak a tagok valóságos convent módra. És miután egyik a másik felett bíraskodhatik fegyelmi ügyekben is, *propter bonum pacis*, a közigazgatás hátrányára nem annyira convent lesz biz ez, hanem egymást igen jól megértő clique, mely érti és érzi, hogy a mit nem kívánsz magadnak, ne tedd — tisztársadnak. És ez a sajátság az intézmény természetében fekszik, épen úgy, mint a tagok emberi tulajdonságában.

Összegezzük már most elmondott észrevételeinket.

A közigazgatási bizottság, a közigazgatás összehangzatos intézését nem eredményezi azon abnormitásnál fogva, mely a heterogen elemeknek ekkénti összealkotásából természetesen következik. Hanem az egyes közigazgatási ágak kezelőinek, ekként közigazgatási vezetés s ellenőrzés czímen leendő testülettel alkotása eredményezni fogja épen a közigazgatás cliqueszerű monopolizálását, melyet senki nem ellenőrizhet többé, sem a me-

gye egyeteme, sem a közgyűlések nyilvánosságának nagy befolyása. Hogy a közigazgatás biztossága, mennyire éretik el a heterogen elemek egymást intéző befolyásával, magyarázni sem szükséges, e felett csak egy kissé gondolkodni kell.

Mily aberratio létezik azon hitben, hogy ezen heterogen elemek mixtum kompositumában, melyet közigazgatási bizottságnak neveznek, a kinevezett tisztviselők a választottakat s ezek viszont amazokat, mindkettőt pedig a független bizottsági tagok ellenőrzik, mondani sem kell. Olyan forma jámbor számítás biz ez, melyet az egyszeri leány tett a tojással: „eladom a tojást, veszek rajta csirkét, ennek az árán malaczat, annak az árán ismét bornyut“ . . . puff, megbotlik, összetört a tojás, s vége az illusiónak.

Valóban, gyermekes, naiv okoskodás az, a mi az indokolás 3-ik pontjában erre nézve foglaltatik. A kezelés, az ügymenet s az emberi természet milyenségének, vajmi kevés ismerete látszik ki ebből.

És hogy a közigazgatási teendők decentralisatiója, a központi kormányzat teendőinek apasztása s ez által olcsóbbá tétele éretnek el ez intézmény által, ezt határozottan tagadjuk. Tessék átolvasni a közigazgatási bizottság köréhez utalt teendőket, s nekünk mindenki igazat fog adni. Utaltatnak ide teendők, melyek most részint a megye bizottsága, részint az alispán által intéztetnek el jobban s gyorsabban. Még ezek is úgy, hogy minden ágazatban a miniszteriumhoz hagyatnak fel a felebbezések. Egy közigazgatási ág nál látszik a hatáskör szélesbitettnék. s ez az adóügy. Itt sem történik semmi, a mi a decentralisatió elvének megfelelne, s így a mi a központi kormányzat teendőt apasztaná határozottan, s egyszersmind olcsóbbá tenné azt. A mi az adóügynél változás történik, az, hogy az adókivetés, különválasztatik a beszedés processusától; a drága p. ü. igazgatóságok decentralisáltatnak részben drága adófelügyelökké; intézkedések s felebbezések némely ágban utaltatnak ugyan a köz-

igazgatási bizottsághoz. de minden pontnál fentartva egyik vagy másik fél felelősségi jogát a miniszteriumhoz. Ha a miniszteriumhoz minden pontnál történhetik felelősségi, kell hogy ott e felelősségek elintézésére közegek is álljanak készen, — s így miképen történhetnék itt a központi kormányzat olcsóbbá tétele. megfogni nem vagyunk képesek véges elménkkal. Ugyan jelölje meg nekünk valaki azt a valamit, a mi a központi kormányzattól decentralisáltatik ide. A katonai elbocsátás, vagy nőülési ügy az? Hiszen ezek még nehezkesebbekké tétetnek, mint eddig voltak, — s több munkával fognak végeztetni mint eddig, s maradt a végleges intézkedés joga a miniszteriumnál. Hol itt a decentralisatio, hol a kormányzat olcsóbbá tétele? És tessék most ezen apparatusnak, sok felesleggel bibelődő s a kezelési hivatalokat csak szaporító munkarendjét megtekinteni, mindenki meg fog győződni, hogy míg a központi kormányzat költsége marad, a közigazgatás költsége a megyékben határozottan növekedni fog. Növekedni fog különösen az adófelügyelők s a közigazgatási bizottság intézményének behozatalával még pedig tetemesen. És ebben még az a vigasztalás sem marad fel, hogy a közigazgatás gyorsá, biztossá és összhangzatossá tétetett, sőt ellenkezőleg fog történni minden.

Hogy micsoda összhangzatosság lehet a közigazgatási bizottság igazgató működésében, midőn az igazgatók s az igazgatók egy személyből állanak — már erről szólottunk. De még más oldalról is kell valamit mondanunk, miután a tervezet indokolása nagy súlyt helyez a reménylett összhangzatosságra.

Azt mondja az indokolás, hogy a megye közgyűlésében, a közigazgatási ügyek intézésére nem lehet meg az összhang, az egyöntetűség stb. Lehet, e felett most nem vitatkozunk. Esorok írója részletesen fejtegette egy ízben e kérdést, s ennek okát részben a sok összhangtalan miniszteri rendeletekben is találta. Egyszer így intézkedik a miniszter, máskor amugy. Kell

példa reá? Sokat mondhatunk. Egyébiránt ezen egyöntetőségre még az ugyanazon egy személyekből álló felsőbb bírósági tanácsból is gyönyörű példákat hozhatunk fel. Ezt legjobban tudják az ügyvédek. Baj biz ez. De hogy e bajt nem háritja el a közigazgatási bizottság, az már bizonyos. A közigazgatásvezetésének egyöntetősége nincs biztosítva először a sok heterogen kézben: de másodsor minden évben változnak a tagok, s minden új tag saját ideával is bír, melyet érvényesíthet is. Az egyöntetőségnek hol van itt a biztos talaja?

Nagy argumentumnak látszik az indokolásban a tervezet mellett az, a mi ismételve is hangsúlyoztatik, hogy oly teendők vonatnak, az az decentralisáltatnak e bizottság körébe, melyek eddig kívül állottak a megye intézkedési jogkörén. Például posta-, távirda, vasutügy s az adóügy. Sokan észre sem veszik talán, hogy ennek fejében pedig a megye jogkörét semmisíti meg a közmunka s rendőr ügyben. A megyei mérnököt már is kasszálja s teendőit utalja az államépítészeti hivatalnokhoz.

Feltéve, de meg nem engedve, hogy elfogadhatnók a közigazgatási bizottság tervezetét „önkormányzati institutióknak“ — azt kérjük, mit kapott meg ezen ügyekből a közigazgatási bizottság? Ezen ügyek közegei teljesen kinevezett miniszteri hivatalnokok, kik a minisztertől függnek, in ultima instantia, minden esetben. Hogy bírálhatja, és szükség esetében felírhat a miniszterhez — ezt eddig is gyakorolták a megyék. Az adóügy feje az adófelügyelő, ki a miniszternek felelős. Szerepe a közigazgatási bizottságban oly praepotens, hogy illusoriussá teszi még azt a szerény jogkört is, melyet a tervezet e bizottságnak az adóügyi appelláták, s netán egyéb intézkedésekre nézve fentart. Hogy mi a jogköre a posta s távirda ügyben, ezt még most sem tudjuk tulajdonképen, mert ezt a tervezet fenhagyja egy külön miniszteri rendeletnek. Tehát még várjunk, mi lesz belőle.

Hát a bíróságok adminisztrációjának ellenőrzési joga nem

haladás? Kérdik talán. Oly félrendszabály foglaltatik ez irányban, hogy peior medicina morbo. Egyet nem birunk sehogysen megérteni a tervezet ide vonatkozó részében. A királyi ügyész tagjává teszi a bizottságnak, — mint a börtönügy főnökét. A törvényszéki elnökéről, a bírósági adminisztráció főnökéről szó sincs. Hogy micsoda összhangzat van itt a tervező eszméiben, csak ő tudja. Ugy látjuk, hogy a törvényszéki elnök épen úgy decomponáltatik e kihagyás által, mint az alispán decomponáltatik eddigi méltóságáról — a betétel által. Ha a tervezet e része így állana meg, a hogy most van — senki sem fogja tudni, hogy kinek s minek jogköre meddig terjed; a bíróságok adminisztrációjának főnöke kiesoda, ki az ura, a decomponált törvényszéki elnök-e, vagy az ellenőrzéssel megbízott közigazgatási bizottság, melyben minden szakközeg részes és ur, csak a bíróságok adminisztrációja van bitangásra kárhozthatva. — Különben ez is beválik azon összhangba, melynek disharmoniája már is gyönyörrel árasztja el a botrány kedvelők csiklandós füleit.

V.

Mint legelső cikkünkben ezt hangsúlyoztuk, birálatunk előadásánál tisztán a közigazgatás érdeke szempontjából indultunk ki. Ha a tervezőnek is kizárólag e szempontok adtak volna irányt, kétségkívül a tervezet ily alakban nem lát napvilágot. Tervező inkább azon eszmével foglalkozott, vajjon lehet-e a centralisációt az autonómiával összeegyeztetni úgy, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon. Hogy ez így áll, kitűnik az indokolásból, melyben a centralistáknak épen úgy hizeleg, mint az autonómiának, s a tervezetről úgy beszél a centralisták felé, hogy abban nem sok önkormányzati lényeg van; az autonomisták felé pedig azzal kacshintgat: hogy ez a tervezet a megyei önkormányzat lényegét nem érinti, s jogkörét nem alterálja.

Az egész kétségkívül oly kompositio, melylyel a kísérlet más országokban mulatságos lehet, de nálunk: nemzeti szerencsétlenség már. Mert távolról sem áll az, mit az indokolás mond: hogy a nálunk századok során kifejlett közigazgatási rendszert e tervezet érintetlenül hagyja. Legmélyebb alapjában forgatja azt ki. Midőn a közigazgatás vezetését s ellenőrzését a megye egyetemének gyűlésétől elvonva, kizárólag egy tőle teljesen független testületre bizza, mi egyéb ez, mint az eddigi megyei municzipálitás, s vele az önkormányzat lényegének megsemmisítése. Mert az, hogy a közigazgatási bizottságba néhány tag választatik a közgyűlés által, még nem autonomia, nem önkormányzat. Az önkormányzat nem egyedül a választásból áll. A választási jog csak eszköz, s nem egyedüli cél az autonómiában. Az autonomia egyéb valamit is igényel, a mit igen jól ismernie kell Tisza Kálmánnak, a protestans autonomia védőjének, — s így tudnia kell azt is, hogy a protestans egyház egyetemének önkormányzatát teljesen megsemmisitené az, ha az egyetemen kívül, sőt felette álló oly testületre biznók az egyházi közigazgatás feltétlen intézését, mint a milyent ő ajánl most a megyéknek. Kísérlje meg ezt felekezete körében, majd megköszönnék hittársai.

Midőn a tervezet így, szószerint szegre akasztja a megye egyetemét, a magyar megyei intézmény főszlopait is megsemmisíti egyuttal. A főispánt azzá teszi, a mi ismeretlen a megyei önkormányzatban. Az alispánt egyszerűen megfosztja jogkörétől s mintegy újabb statust in statu, 21 tagu bizottságot állít, mely a velencei tizek tanácsa mintájára, valami kollegialis kormányzatot képezne, ha úgy összeállítására, mint még így is jogköre tehetetlenségre nem kárhoztatná, melyet a legelső kormányválság szele aztán elsodorna, hogy újabb kísérletek próbájának nyisson tabula rasát.

Kimutattuk azon abnormitást, mely egy ily szerkezetű közigazgatási testület működésében áll elő, s azt: hogy a köz-

igazgatás gyakorlati vezetésével épen ellentétes az, midőn az adminisztratio főnökei a végrehajtás teréről elvonva, oly feladat megoldásával bizatnak meg, mely elvonja őket a maguk ügykörtől. Mert a mint gyakorlati módon is ismertettük — e bizottság teendői sok határozott s határozatlan ügykörben mozogván, hosszas elfoglaltságával elvonja a szakközegeket a maguk teendőitől, és sem itt, sem ott nem fognak megfelelni hivatásuknak.

A közigazgatás lényege s kellékeiről sok tudós és nem tudós műveket látott már a világ. A tudományos világ igyekezett e téren elvi álláspontokat megjelölni — mindennek daczára kitünt az mindenütt, hogy codexeket lehet alkotni a polgári vagy fenyítő jog számára, mert utoljára az enyém és tied fogalma igen általános a világon — de a közigazgatás, a nép saját viszonyait kényszerülván szem előtt tartani, a legjobb codex ennek részére csak az önkormányzat könyvében van megírva.

Csak hagyni kell az önkormányzat fejlődését, s meg fog az izmosodni, úgy a mint kell. De ha folytonosan experimentálunk, a közigazgatás gyökérszálai elsenyvednek az experimentatio földjében, s az erre megkívántató táperő semmivé lesz.

Mert a közigazgatás természete megkívánja, hogy folyton szerves egységben s folytonosságban álló közegek álljanak rendelkezésére. És épen ezt téveszti szem elől a közigazgatási bizottság tervezője, midőn a közigazgatási végrehajtás vezetése és ellenőrzésére bizottságot akar szervezni, mely időnként jövén össze, a közigazgatás bizottságát már e körülménynél fogva is, tekintve különösen azt, hogy oly sok mindenféleképen intézkedik a bizottság együttülésén kívül is, igen illusoriussá teszi.

Gondoljuk csak meg a körülményt, hogy egy megyében vagy kis városban, 21 tagu bizottság lévén a tulajdonképeni fő, főispán, alispán, polgármester, adófelügyelő, tanfelügyelő, de minden ág a világon, csak köpenyül fogja használni e bizott-

ságot, saját gyengesége vagy épen roszakaratának elta-
karására is. Biztosítom a közönséget, hogy ha most nem
talált urat panaszának, az új tervezet életbeléptetésével épen
nem fog találni. Alispán főispánhoz, ez adófelügyelőhöz, ez
közigazgatási bizottsághoz, ehez a nagy katlánhoz fogja
utasítani, hol minden lom helyet fog találni, s főni, csak jó
ebédet nem fog kapni onnan a közönség.

Hiszen, ha a közigazgatás ezer szálaít condificálni lehetne,
s mindenre meg lehetne írni a paragraphust, — akkor a cent-
ralisatio hatalmának misem állaná utját. De nem lehet ám ezt
paragraphusok közé szoritani, mint nem az élet szövvényes vi-
szonyait megregulázni; s azért condificatio nélkül neki bocsá-
tani a közigazgatás végrehajtóit plane annak, hogy ők legyenek
önmaguk ellenőrzői, esetleg birái; tért adni e közegeknek egy
ily bizottsággá tömörítésével arra, hogy mindent csak oda há-
rithassanak, s kezöket mint Pilátus, bármikor megmoshassák;
tért adni arra, a mi az emberi természetből könnyen folyik,
hogy egyik vállról a másikra tolják a munkát, — legalább is
igen elhibázott gondolat, ha a czél: gyors, pontos és biztos köz-
igazgatás alkotása.

Az angol közigazgatás biztosságának nyitja nem
abban van, hogy ingyen szolgáló közegek teljesítik azt: hanem
abban, hogy ura van minden ténynek; s az utas például, ha
kocsija összetört az ut rozsasága miatt, s ezt beigazolja, biztos
abban, hogy a bíróság által keresett kárpótlása megítéltetni fog.
Abban rejlik a dolog nyitja, hogy ne burkoltassék el a felelőség
a közönség irányában hozzáférhetlen labyrinthba, melynek fona-
lát, meghisszük, hogy a miniszter urak kényelmesen vezetik, —
de — a közönség előtt hozzáférhetlen az, s egyáltalában meg-
foghatatlan. És itt van az új administratio tervezetének a
sok között egyik sarkalatos hibája, hogy míg mindenben csak a
felfelé való felelőségről intézkedik, a közönség irányá-
ban való felelőség, mint valami felesleges dolog —

szóba sem jön. Pedig ez egyik főlényege az administratiónak. Mert a minden irányban biztosított felelősség biztosítja azt is, hogy az administratió a törvény, s nem az önkény administratiója — s erről intézkedik legkevésbé a közgazgatási bizottság.

Mielőtt jelen észrevételeinket bezárnók, a tervezetnek még egy-két pontjára kell megjegyzést tennünk. A közigazgatás biztossága és egyöntetősége megkívánja azt, hogy egy területen vagy megyében az intézkedési jog, a végrehajtás körül összpontosittassék egy kézbe. Egy szolgabíró képtelen megfelelni a rendeleteknek, melyek különféle helyekről minden combinatió nélkül érkeznek hozzá; például, akkor rendeli meg itt-amott az adóexecutiót az adófelügyelő, midőn a más helyről jött rendelet, például: bizonyos iskolák megszemlélését tűzi ki részére, vagy épen közmunka összeírással foglalkozik. Ha minden főnök parancsol vele — ott előre láthatni a zavart, mely a végrehajtás terén minden lépten-nyomon elő fog állani. Ez nem a jó executivának a normativuma. És ez is egyik sarkalatos hibája a tervezett intézménynek, mely életképtelenné teszi. Az intézmény azon része pedig, mely több törvényhatóságban utaztatja a tagokat, s valóságos vándor-gyűlés jelleget visel magán, a mai időben már épen kritikán alóli. Ugyan képzeljük most e vándor-gyűlést, midőn főispán, adófelügyelő, tanfelügyelő stb. felkerekednek, s mennek egyik városból a másikba gyűlést tartani, természetesen egész irodai készlettel. A vándor-gyűlések kora lejárt, az csak a török világban volt indokolt.

Megjegyzéseinket a tervezett intézményre előadván, a főváros s a királyi városok érdekében megindult mozgalomra akarunk még valamit mondani. Nagyon helyes e mozgalom, és jellemző, hogy fősulyt helyez minden felszólalás épen a jó közigazgatás érdekére, melyet veszélyeztetve látnak az új intézménnyel. A város közigazgatási érdekeit, melyek folytonosságot igényelnek — mondják — nem lehet bizni a heterogon

közigazgatási bizottságra, miután még ama 10 független bizottsági tag sem bizonyos, hogy akadnak-e majd ily teendőkre vállalkozók. E kifogás mennyivel inkább áll a megyékre, s ha valahol, épen itt emelkedik ez ki oly argumentumul, mely — lehetetlen, hogy döntő ne legyen még maga a tervező előtt is.

Valóban, hazánk sokat hányatott, s jelenlegi súlyos viszonyai közepette, kétszeresen megfontolandó, hogy egy ily új intézmény provisoriuma — mert az leendő az — mily súlyos következményekkel fog majd járni, s érdemes-e annyi fontos ellenékek mellett megtenni a kísérletet, ennek minden nehézségei s következményeivel. Egyet azonban teljes joggal megvárhatnánk — hogy oly rohamosan ne siessenek e törvényjavaslat tárgyalásával. Nagyfotosságu változás ez, s talán szükséges volna meghallgatni a közvélemény észrevételeit is, s azt észszerűen is lehetne majd felhasználni. Ime alig néhány napja, hogy napvilágot látott, már bizottsági tárgyalás alatt van — holott még az ország közvéleménye jóformán nem is tájékozhatta magát. Az a panasz, hogy kihalóban van a közérdekeltség a polgárookban. Hogyne volna, midőn a legfontosabb kérdéseknél, melyek épen az érdekeltséget érintik, figyelembe sem veszik felmerülhető észrevételeit, sőt arra alkalmat sem adnak. Még a sajtónak sem volt ideje kellőleg ismertetni — s maholnap a törvényhozás le is tárgyalja. Az igaz, hogy gyorsan fog most menni minden, de lesz-e benne majd köszönet?

VI.

Ama közmondás, hogy minden hurezolkodás egy égéssel ér fel — alkalmazható közéletünk acut bajára, a folyton változó provisoriumokra is. Minden változó provisorium egy égés. Méltányos feljajdulás a főváros részéről, hogy midőn már nagy nehezen behelyezkedett a fenálló rendszerbe, igen károsan fog visszahatni, ha ismét hurezolkodni kell közigazgatási appa-

ratusával egy más keretbe — s ez annyival sajnósabb, hogy az a keret sem ígér állandóságot épen ama gyengeségei folytán, melyek — méhökben rejtik a nagyon is ideiglenesség csiráit. Épen így áll ez a megyékre is.

De hát ez már nemzetünk szerencsétlensége ez idő szerint, hogy államférfiaink vagy paloták, vagy új rendszerek építésében keresik főleg nemes ambíciójuk kielégítését; s ma már nem is államférfi, ki, ha palotát nem épített, hát valamely új rendszerhez nem kötheti hírnevét; mindegy az aztán: ha „Kerkápolyhuszár-regiment“ czímet ad is annak a közvélemény vagy Tisza-vármegye felirattal jelzi már előre belsajátságának pregnans kinyomatát.

Másik szerencsétlenségünk az: hogy nálunk akkor emelkedik felszínre az Európa hosszas gyakorlati iskolájában megbukott elméleteknek téves iránya, midőn mindenütt az abszolutismus ködös legének tisztulásával, az alkotmányosság s az önkormányzat napja kezd habár lassan is emelkedni; s midőn minden államban keresik a módot arra, hogy a valódi szabadságnak megfelelőleg a centralismus béklyóitól megszabadítva a közigazgatást, súlyosabb rázkódás nélkül, és lassanként áthelyezzék az idő s gyakorlat által fejlesztendő önkormányzat keretébe — nálunk a meglevő s csak helyes fejlesztésre s kiegészítésre váró önkormányzat intézményét, (melyért, hogy megvan, elég hálát nem fejezhetünk ki az ősök emlékének) nemhogy pietással karolnák fel, hanem az újabb és újabb compositiókkal szorítják ki sarkaiból.

Mi már látjuk a vészfelhőt tornyosulni, mely Tisza Kálmán tervezete életbeléptetésével, hazánk önkormányzati intéstitúcióját végpusztulással fenyegeti. Nem phrazis ez, hanem indokolt állítás. A vészfelhő, maga a „közigazgatási bizottság“, mely szervezetének természeténél fogva, minél jobban fogja érezni tehetlenségét, annál inkább igyekezni fog alkotó elemeinél fogva, melyben tulsúlylyal bír a hivatalnoki hierarchia

(hogy így fejezzük ki magunkat) — felemelkedni a megye egyetemét képező törvényhatóság felett, mely viszont jogosan féltékeny gyanuval, hogy ha nem többel kísérendi ennek működését; s ha a lassu harcban fel nem fogják ezen egymással rivalizáló statusok egymást emészteni, s a rana rupta et bos példájára a magát tulelni erőlködő össze nem fog omolni — azt csak annak fogjuk köszönhetni, hogy a nemzet jobb szelleme megjött a szerencsétlen kísérletektől, melyek tettejében elsatnyasztják, s elfordult az örökös provisoriumok embereitől.

Minden attól függ, marad-e még e nemzetben annyi erő, hogy midőn eljő a jobb meggyőződés ideje — képes is leszen azt érvényesíteni? Minden attól függ, hogy nem fog-e belefáradni a nemzet az örökös provisoriumok üzelmibe, a kifáradva nem fog-e önkényt a ccentralisáció karjaiba dőlni?

Az új intézmény mindennel fel van szerelve, hogy ezt előidézze. Először is, bírja a közigazgatás vezetését, ellenőrzését s a fegyelmi jogot. Mindezt azonban csak szemben a megye egyetemével bírja, a miniszteriummal szemben azonban mindezen jogkör, mely a megye egyetemétől vétetett el, csak illusorius, miután minden vitalis kérdésnél, in ultima instantia, a miniszter határoz, rendel és parancsol. Midőn így a magyar önkormányzat megfosztatott legfőbb jogaitól, s maradt neki a közigazgatási bizottság másolatban benyújtandó jelentései (miután az első példány a miniszterelnökhöz küldendő) — szerény tudomásul vételének boldog tudata, — gondoskodva van arról is, hogy e közigazgatási bizottságban az önkormányzat szelleme alvó mécsének egy pislogó sugára se maradjon meg. Gondoskodva van pedig úgy, hogy a tervezet míg 11 hivatalnokot állit szembe 10 független taggal, e 10 független tag qualificatióját körülírja ama drákói paragraphusokkal, melyek az ingyen szolgálat nemes önfeláldozásának díjául 79, 80, 81 és 82 számokkal vannak jelölve, mely §-sok a valódi független elemet, kik már tulvannak az iskolai bizonyítványok idején, s

komoly férfiaságuk érzetében perhorrescálják ama lealázó szerepkört, hogy elmaradásuk esetét tanukkal vagy hiteles okmányokkal igazolják, a szó szoros értelmében kizárják. E szakaszokkal van gondoskodva arról, hogy az önkormányzat független elemei, valóban részt se vehessenek e bizottságban s legyen e bizottság olyan. — a milyen választott tagok mellett, a hivatalnoki hierarchia egyeduralma, melynek látható feje a főispán, láthatatlan feje, Tiszta Kálmán miniszterelnök, hogy így e hatalom befolyásával a competentiae forik határozatlan körülírása mellett, lassanként szorítottassék ki a megye egyetemének közgyűlése — a használatból. Hiszen épen e competentiae forik határozatlansága lesz a közigazgatási bizottság sirja is, mert ez idézi elő főleg a végrehajtásnál azt a lassúságot s botorkálást, mely mielőtt utnak indulna, utat keres főispánnál, alispánnál, közigazgatási bizottságnál, szolgabirónál s mindenütt, hol csak valami közeg nyoma található. Azonban ez nem aggasztja, úgy látszik, a tervezőt, — annak idejében módjában lesz, ha meggyőződött intézménye rossz voltáról, ki is törölni azt ez árnyékvilágból. Hanem addig fő az, hogy a törvényhatóság csendes kimulásának ideje is bekövetkezzék, a mi be is következik, mondom, ha csak a nemzet alvó szellemét meg nem szállja a szentlélek.

Mert a közigazgatási bizottság mellett, kérdelem, mi maradt fenn tulajdonképen a törvényhatóságnak? A közigazgatási bizottság jelentésének tudomásul vétele, a költségvetés készítése (a mit a belügyminiszteriumban irnak elő) szabályrendelet alkotása, ha ezt a közigazgatási bizottság jónak látja vagy engedeli, kérelmezési s levelezési jog, és a választás. Egyéb joga nincs, a többit elnyelte a közigazgatási bizottság.

Sőt tovább megyünk. A törvényhatóságnak tulajdonképen semmi joga nincs többé a megye területén. A mi az 1870. XLII. czikk 43. §-ából a törvényhatóság jogkörében fenhagyottnak látszik, az csak illusio az új tervezet 76. §-a folytán, melyben feljogosítatik a közigazgatási

bizottság arra, hogy a törvényhatóság bármely határozata ellen remonstráljon, s annak végrehajtását meggátolja. A ki azt állítja, hogy a törvényhatóság jöggöre ezen intézkedéssel nincs érintve, azzal mi szóba sem állunk, mert az az igazságot tagadná vakmerően. Ezen intézkedéssel a közigazgatási bizottság a törvényhatóság fölébe helyeztetik. És ebben fekszik a törvényhatóság megsemmisülése, úgy hogy ennek folytán az egész törvényhatóság csak illusio már: volt — nincs,

Évi költségvetés készítésének, választásnak, szabályrendelet alkotásának, stb. joga ez mind illusio. Ugy állhat meg a közgyűlés határozata, ha a közigazgatási bizottság méltóztatik azt czélszerűtlennek nem tartani, s ha czélszerűtlennek tartja, felküldi az illető miniszterhez megsemmisítés végett. A 76. §-sal oda biggyesztette Tisza Kálmán a lakatot a megye egyeteme ajtajára, hova csak a közigazgatási bizottság kegyes engedelmével lehet aztán bejutni egy pár szóra — a messziről jövő atyafiaknak, ha ugyan ennyiért nem sajnálják a fáradságot.

Ki nem látja, hogy e szakasz a magyar nemzet büszkeségének, alkotmányos élete egyik garantiájának, megyei önkormányzatának siriratát képezi, melyhez a fejfát Tisza Kálmán államférfiúi ambíciója faragta.

Hát csakugyan így kell összeomlani az alkotmányosság védbástyájának, hogy romjain egy éktelen s képtelen valami közizgágáskodjék, — egy meddő, de végzetes kísérlet kedvéért!

A közigazgatási bizottság összealkotásánál s jogkörénél fogva nem része, s nem is közege a törvényhatóságnak, a municipiumnak. A közigazgatási bizottság önálló hatóság, mely reáruházott jogaival nem csak a megye közigazgatást vezetni, hanem a közgyűlési határozatokat is felülvizsgálni van hivatva. Rövid idő alatt kitűnik, hogy két ily hatalom egymás mellett meg nem fér — s egyik a másikat fel fogja emészteni. A tervezet, a megyei közgyűlések eloltására van irányulva, s ha

ez még sem sikerülne, ezt annak fogjuk köszönni, hogy — felébredt a nemzet szelleme, melyet annyi eszközzel igyekeztek álomba ringatni.

Befejezzük sorainkat : ez új törvényjavaslattal megszűnik hazánkban a megyei élet, a törvényhatóság szegre akasztatik, hogy helyet adjon a „közigazgatási bizottságnak,“ mely rövid pár év múlva ismét helyet ad a Bezirk főnökönek. Minden attól függ, hogy nem ébred-e fel a nemzet jobb meggyőződése?

Dr. BALLAGI GÉZA.

